މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ

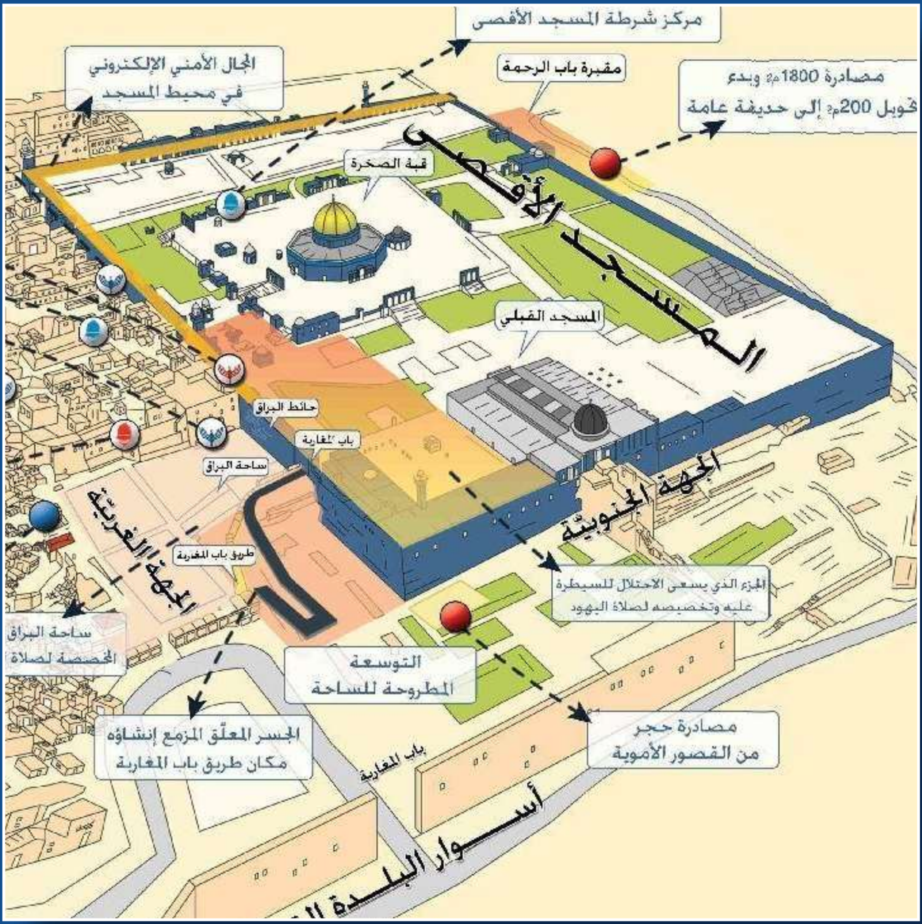

ޢަބްދުލްމުޙީދު ޙަސަން

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

މަސްޖިދުންނަށް ބާ

ތަރުޖަމާ: އަބްދުލްމުޙީދު ހަސަން

ފޮތުގެ މަޢުލޫމާތު:

- ކްލެސިފިކޭޝަން ނަންބަރު:
- ފޮތް ޕާސްކުރި ތާރީޚު:
- ފޮތުގެ ބާވަތް:
- ފޮތް ކްލެސިފައި ކުރެވުނު ދަރަޖަ:
- އައި.އެސް.ބީ.އެން:
- ފޮތް ނެރުނު ފަރާތް: ޢަބްދުލްމުޢީދު ޙަސަން
- ފޮތް ނެރުނު އަހަރު: 2025
- ފޮތް ނެރުނު ރަށާއި ޤައުމު: މާލެ، ދިވެހިރާއްޖެ
- އިސްދާރު: 1

ނޯޓު:

މި ފޮތުގެ އެންމެހާ ހައްގެއް މިލްކުވެގެންވަނީ މި ފޮތް ނެރުނު ފަރާތަށެވެ.

ފިހުރިސްތު

ހުށަހެޅުން..4

މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ..5

މަސްޖިދުލްއަޤްޞާގެ ބޮޑުމިން..7

މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ ހުރި ތަން...7

ބިނާކުރެވުން ޒަމާން...8

ފުރަތަމަ ބިނާކުރެއްވި ކޮން ބޭކަލެއް؟..9

ސާމުގެފާނާއި ޔަޢުޤޫބުގެފާން..11

އިބްރާހީމުގެފާނާއި ސުލައިމާނުގެފާން...12

މަސްޖިދުލްއަޤްޞާގެ އިމާމުކަން...13

ސުލައިމާނުގެފާނު ހެއްދެވި ބިނާ...14

އޮޅުންއެރުމުގެ މައްސަލައިގެ ޢަދްލު..16

ސުލައިމާނުގެފާނު ބިނާކުރެއްވި ހައިކަލެއް ނޫން...17

އިސްރާއާއި މިޢުރާޖުގެ ދަތުރުފުޅުގައި..18

އެންމެ ފަހުން ބިނާކުރީ މުސްލިމުން...19

އެ ތާކު ހައިކަލެއް ނެތް...20

މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ ނޭނގުން...21

މަސްޖިދުލްއަޤްޞާގެ މަޤާމު...22

ހުށަހެޅުން

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ ﴿أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى﴾ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مَنْ قَالَ: {لَا تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: مَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِيْ، وَمَسْجِدِ الأَقْصَى}.

މިއީ މަސްޖިދުލްއަޤްޞާއާ ބެހޭ ގޮތުން ލިޔެވުނު ކުޑަކުޑަ ފޮތެކެވެ. މި ފޮތް ލިޔެވުނީ، މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން ގިނަ ބަޔަކަށް، މަސްޖިދުލްއަޤްޞާއާއި ކޮބައިކަން ނޭނގޭތީއެވެ. އެއީ ހަމައެކަނި މުސްލިމު ދިވެހިންގެ ހާލަތު އޮތް ގޮތެއް ނޫނެވެ. އިސްލާމީ އުންމަތުގެ ކަންކޮޅުތަކުގައި ދިރިއުޅޭ ގިނަ މުސްލިމުންނަށް، މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ އަކީ ކޮބައިކަމެއް ނޭނގެއެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި، މުސްލިމުންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައިދެއްވާ ބައެއް ޢިލްމުވެރިން ވެސް ހިމެނިވަޑައިގަންނަވައެވެ. އެ ކަމުގެ ސަބަބަކީ، މުސްލިމުންނަށް މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ އޮޅުވައިލުމަށް ޗަކައި، ޗަޖާންތަކެއް ވަންދެން ޔަހޫދީން ކޮންތޮރި ވާ ދިނަކަށް މަސައްކަތްކޮށްފައެވެ. މަސްޖިދުލްއަޤްޞާގެ ގޮތުގައި ޔަހޫދީން މުސްލިމުންނަށް ދައްކަމުންދަނީ ޤުއްބަތުއްޞަޚްރާ އެވެ. ނަމަވެސް އަސްލު މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ އަކީ އެތަނެއް ނޫނެވެ. އަދި މި ފޮތުގައި ހަމައެކަނި މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ ބެހޭ މައުލޫމާތު ދީފައި ވާކަމަށް ބުނަން ނޫނެވެ. އިތުރު ތަފާސް ހިސާބުތަކާއި، އެ މިސާލެއް ބޮޑު މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ ވެސް ތަފާތު ބަޔާންކޮށްދެވިފައިވާނެއެވެ.

20 މާރިޗު 2025

އަބްދުލްމަޖީދު ޙަސަން

މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ

މަސްޖިދުލްއަޤްޞާގެ ނަން، ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި ނަންގަނެވިފައި ވެއެވެ. މާތް الله ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ.

(سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّه هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ)

އަލްއިސްރާ: 1

މާނައީ، "އަލްމަސްޖިދުލްޙަރާމުން، އަލްމަސްޖިދުލްއަޤްޞާ އަށް އެކަލާނގެ އަޅާ، ރޭގަނޑުން ބައެއްގައި ގެންދެވި ރަސްކަލާނގެ ހުސްޠާހިރުވަންތަކަމާއެވެ! އެއީ، އެތާނގެ ވަށައިގެން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަރަކާތް ލެއްވި ތަނެވެ. (އެއީ) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކުރަދުންވަންތަކަމުގެ ހެކިތަކުގެ ތެރެއިން ބައެއް، އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްކެވުމަށްޓަކަ އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އެކަލާނގެއީ ދޮގަން އައްސަވާވޮޑިގެންވާ، ދޮގަން ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ."

ކީރިތި ނަބިއްޔާ ޞައްލަ الله ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ.

(لَا تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ، الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِ الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَمَسْجِدِ الْأَقْصَى) ރިވާކުރެއްވީ: އިމާމު ބުޚާރީ.

މާނައީ، "ﷲ ގެ ޙަޟްރަތަށް ކުއްތަންވެ އަޅުކަންކުރުމަށްޓަކައި، ތިން މިސްކިތެއް ފިޔަވައި އެހެން ތަނަކަށް ދަތުރުކުރުމެއް ނުހުށެވެ. އެއީ، މަސްޖިދުލްޙަރާމާއި، މަސްޖިދުއްނަބަވީ ޞައްލައްﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ އާއި، މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ އެވެ."

މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ އަކީ، ދުނިޔޭގައިވާ އެންމެ ބޮޑު މިސްކިތްތަކުގެ ތެރެއިން މިސްކިތެކެވެ. އަދި އެއީ، އެންމެ މާތް މިސްކިތްތަކުގެ ތެރެއިން މިސްކިތެކެވެ. އެއީ، މުސްލިމުންގެ ފުރަތަމަ ޤިބުލަވެސްއެވެ. އެ މިސްކިތް ވަނީ، ފަލަސްތީނުގެ ޤުދުސް ގައެވެ. މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ އެވެ، ކިޔަނީ، ވަރައިގެން ފާރު ފާރުގައިވާ ބޮޑު ސަރަޙައްދަކަށެވެ. އެ ފާރުގެ އިތުރުގެ ތެރޭގައި ވާ ކޮންމެ ތަނަކީ، މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ އެވެ. އެ ތަން ވަނީ، ފަލަސްތީނުގެ ޤުދުސްގެ އިރު ދެކުނުން ކަންގައެވެ.

މަސްޖިދުލްއަޤްޞާގެ ބޮޑުމިން

މަސްޖިދުލްއަޤްޞާގެ އޭރިޔާ އަކީ، 144000 އަކަ މީޓަރެވެ. އެ ބިންގެ އިރުމަތީ ފާރުގެ ދިގުމިނަކީ، 446 މީޓަރެވެ. ދެކުން ފާރުގެ ދިގުމިނަކީ، 281 މީޓަރެވެ. ހުޅަނގު ފާރުގެ ދިގުމިނަކީ، 488 މީޓަރެވެ. އުތުރު ފާރުގެ ދިގުމިނަކީ، 310 މީޓަރެވެ.

މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ ހުރި ތަން

މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ ވަނީ އުސް ބިމެއްގެ މަތީގައެވެ. އެ ބިމަށް ކިޔަނީ، (هَضْبَةُ مُوْرِيَا) "މޫރިޔާގެ އުސްބިން" އެވެ. އިބްރާނީ ބަހުން "މޫރިޔާ" ގެ މާނައަކީ، ހޮއްވަވައި އިޚްތިޔާރުކުރެއްވުމެވެ. އެ ބިމުގައިވާ އެންމެ އުސް ތަނަކީ، މާތް ހިލަގަނޑު އޮންނަ ތަނެވެ. ހިލަގަނޑު އޮންނަނީ ގުބްބަތުއްޞަޚްރާ ކަން އެ ބިމުގެ މެދުގައެވެ. އެ ބިމުގައިވާ އެންމެ މުހިންމު ތަންތަނަކީ، މަސްޖިދުލްޤިބްލީ އާއި، ހިލަގަނޑުގެ މަތީގައި ބިނާކުރެވިފައިވާ ޤުއްބަތުއްޞަޚްރާ އެވެ. މަސްޖިދުލްއަޤްޞާގެ ބިމުގައިވާ އާސާރީ ތަންތަނުގެ ޢަދަދު، 200 އަށް އަރައެވެ.

ބިނާކުރެވުނު ޒަމާން

އަބޫޛައްރުގެފާނުގެ އަރިހުން ވާރިދުވެފައިވާ ޙަދީޘް ބަސްފުޅުގައި ވެއެވެ.

(قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ مَسْجِدٍ وُضِعَ فِي الْأَرْضِ أَوَّلَ؟ قَالَ: الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ، قُلْتُ: ثُمَّ أَيٌّ، قَالَ: الْمَسْجِدُ الْأَقْصَى، قُلْتُ: كَمْ كَانَ بَيْنَهُمَا، قَالَ: أَرْبَعُونَ سَنَةً) ރިވާކުރެއްވީ: އިމާމު ބުޚާރީ.

މާނައީ، "ތިމަންކަލޭގެފާނު، ﷲ ގެ ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި ދެންނެވީމެވެ. އެންމެ ފުރަތަމަ ބިމުގައި ބިނާކުރެވުނީ ކޮން މިސްކިތެއްތޯއެވެ؟ އިތުރުކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. މަސްޖިދުލްޙަރާމެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެންނެވީމެވެ. ދެން ކޮން މިސްކިތެއްތޯއެވެ. އިތުރުކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. މަސްޖިދުލްއަޤްޞާއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެންނެވީމެވެ. އެ ދެ މިސްކިތުގެ ދެމެދުގައި ވަނީ ކިހާ ދުވަހެއްތޯއެވެ. އިތުރުކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. ސާޅީސް އަހަރެވެ."

ދުނިޔޭގެ ބިމުގައި އެންމެ ފުރަތަމަ ބިނާކުރެވުނު މިސްކިތަކީ، މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ ކަން ބަޔާންކޮށްދޭ ޞައްޙަ ދަލީލެއް ނެތެވެ. އެހެންނަމަވެސް، އެއީ، މައްކާގެ

މަސްޖިދުލްޙަރާމަށް ފަހު، ތަޢުރީފުގެ ހަދީޘާ ވާރިދުވި ތަން ކަމާމެދު ހިޔާލެއް ނެތެވެ. އަދި އެ ދެ މިސްކިތް ބިނާކުރުމުގެ ދެމެދުގައި ގާއިމުވެފައިވާ މުއްދަތަކީ، ސާޅީސް އަހަރު ކަމާމެދު ވެސް ހިޔާލެއް ނެތެވެ.

ފުރަތަމަ ބިނާކުރެއްވި ކޮން ބޭކަލެއް؟

"އަލްޖާމިޢު ލި އަޙްކާމިލް ޤުރުއާނި" (الجامع لأحكام القرآن) ފޮތް، ކިޔާ ތަފްސީރު ފޮތްބައިގެ 4 ވަނަ މުޖައްލަދުގެ 138 ވަނަ ޞަފްޙާގައި، އަލްޤުރްޠުބީ ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ.

"އެންމެ ފުރަތަމަ ބައިތުލްމަޤްދިސް (އެބައީ: މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ) ބިނާކުރެއްވި ބޭކަލަކީ އިބްރާހީމްގެފާނު ކަމުގައި ވެއެވެ. ބައެއް ރިވާޔަތްތަކުގައި ވާނީ އެންމެ ފުރަތަމަ ދެވުނު ބިނާކުރެއްވި ސައްޔިދުނާ އާދަމުގެފާނު ކަމުގައި، އެއަށްފަހު، ސާޅީސް އަހަރު ފަހުން، އިބްރާހީމްގެފާނުގެ ބޭފުޅުން މަސްޖިދުލްއަޤްޞާގެ ބިނާ އުފެއްދުމަކީ ޖާއިޒު ކަމެއް ކަމަކެވެ. އަދި މާތް الله ގެ އިޛުނަށްފަހުން، މަކާއި ހަރަމް ބިނާކުރުން ގެފުޅު ބިނާކުރެއްވުމުން ފަހު، އުރަޝަލީމުގެ އެންގެވުމުން އެ ބޭކަލުން މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ ބިނާކުރެއްވުމުގައި ވެސް ޖާއިޒު ކަމެކެވެ. މި ދެ

ގޮތުން ކުރެ ގޮތަކަށް މި ކަން ހިނގާލައި ވެދާނެއެވެ. ދެނެވޮޑިގަތުން ބޮޑީ މާތްالله އެވެ."

އަލްފަތުޙުގެ "ކިތާބު އަޙާދީޘުލް އަންބިޔާއި" (كتاب أحاديث الأنبياء) ގައި، އިބްނު ޙަޖަރު ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. "އެންމެ ފުރަތަމަ، މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ ބިނާކުރެއްވި، ސަލާމްލެއްވި އާދަމުގެފާނެވެ. ބައެއް ރިވާޔަތްތަކުގައި ވަނީ، މަލާއިކަތްބޭކަލުން ކަމަށެވެ. ބައެއް ރިވާޔަތްތަކުގައި ވަނީ، ސަލާމްލެއްވި ނޫހުގެފާނުގެ ދަރިކަލުން ސާމުގެފާނު ކަމަށެވެ. ބައެއް ރިވާޔަތްތަކުގައި ވަނީ، ސަލާމްލެއްވި ޔަޢުޤޫބުގެފާނު ކަމަށެވެ."

މީގެ އިތުރުން އިބްނު ޙަޖަރު ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. "އެންމެ ފުރަތަމަ، ދެ މިސްކިތް ބިނާކުރެއްވި، ސަލާމްލެއްވި އާދަމުގެފާނު ކަމަށް ބުނާ [illegible] [illegible] ހުރި [illegible] ވެއެވެ. (އެ ދެ މިސްކިތަކީ، ގެފުޅާއި، މަސްޖިދުލްއަޤްޞާއެވެ.) "ކިތާބުއްތީޖާން" (كتاب التيجان) ގައި، އިބްނު ހިޝާމު ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. އާދަމުގެފާނު، ގެފުޅު ބިނާކުރެއްވުމުން، މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް އަންގަވައި، ބައިތުލްމަގްދިސަށް ވަޑައިގެން [illegible] ބިނާކުރެއްވުމަށް. އެކަލޭގެފާނު އެ ތަން ބިނާކުރެއްވުމަށްފަހު، އެ ތަނުގައި [illegible]."

ސުނަނުއްނަސާއީ (سنن النسائي) ގެ ޝަރަޙައިގައި، އައްސުޔޫޠީ (السيوطي) ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. "އެންމެ ފުރަތަމަ މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ ބިނާކުރެއްވި އާދަމުގެފާނެވެ. އިބްރާހީމުގެފާނާއި، ސުލައިމާނުގެފާނު އެ ތަން ބިނާކުރެއްވި ބިނާކުރެއްވުމަކީ، އެ ދެ ބޭކަލުން ނޫން އެހެން ބޭކަލުން ހެއްދެވިފައިވާ ތަނެއް ތަޖުދީދުކުރެއްވުމެވެ." ތަޖުދީދުކުރެއްވީ، އާކުރެއްވުމެވެ. އާޘާތަކަ ހިލާފައި މަރާމާތުކުރެއްވުމެވެ.

ސާމުގެފާނާއި ޔަޢުޤޫބުގެފާނު

ބައެއް މުއައްރިޚުން ބުނާ ގޮތުގައި، ބައިތުލްމަޤްދިސް ހުރި ކަޅެއް ސަލާމްތެރިއްވި އާދަމުގެފާނަށް އެނިގިވަޑައިގެން ނަގަނެއްވެ. ސަލާމްތެރިއްވި ނޫހުގެފާނުގެ ޒަމާނުގައި އައި ޠޫފާނަށްފަހު، އެ ތަން ބިނާކުރެއްވީ ސަލާމްތެރިއްވި ނޫހުގެފާނުގެ ދަރިކަލުން ސާމުގެފާނެވެ. އެއަށްފަހު އެ ތަން ބިނާކުރެއްވީ، ސަލާމްތެރިއްވި ޔަޢުޤޫބުގެފާނެވެ. އެއީ، ސަލާމްތެރިއްވި އިބްރާހީމުގެފާނު، ގެފުޅު ބިނާކުރެއްވުމާ ސާޅީސް އަހަރު ފަހުންނެވެ. މުއައްރިޚުންގެ މި ރައުޔަކީ، މުސްލިމު އިމާމުވެރިން ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘާ ނޫނެވެ. އަދި މުއައްރިޚުންގެ މި ރައުޔަކީ، ސާބިތު ހެއްކެއްގެ މައްޗަށް ބިނާވެފައިވާ ޙަދީޘެއް ވެސް ނޫނެވެ.

އިބްރާހީމްގެފާނާއި ސުލައިމާނުގެފާނު

ޞަޙީޙުލްބުޚާރީގެ 6 ވަނަ މުޖައްލަދުގެ 407 ވަނަ ސަފުހާގައި، އިބްނު ޙަޖަރުލްޢަސްޤަލާނީ އިޝާރާތްކުރައްވާފައިވަނީ، އިބްނުލްޖައުޒީ ވިދާޅުވެފައިވާ ބަސްފުޅަކަށެވެ. އެއީ، ކީރިތި މާތް ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަގެ ޙަދީޘް ބަސްފުޅުގައި ވާ (أَرْبَعُونَ سَنَةً) އެވެ. އެއީ، ދެ މިސްކިތް ބިނާކުރުމުގެ ދެމެދުގައި ވާ ސާޅީސް އަހަރުގެ މުއްދަތެވެ. ގެފުޅު ބިނާކުރެއްވި ސަލާމްލެއްވި އިބްރާހީމްގެފާނު ކަމަށާއި، މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ ބިނާކުރެއްވި ސަލާމްލެއްވި ސުލައިމާނުގެފާނު ކަމަށް ބުނާ ރައުޔާ މި ސާޅީސް އަހަރާ ފުށުއަރައެވެ. އެހެނީ، ސަލާމްލެއްވި އިބްރާހީމްގެފާނާއި، ސަލާމްލެއްވި ސުލައިމާނުގެފާނާ ދެމެދުގައި ވާ މުއްދަތަކީ، އެއް ހާސް އަހަރަށްވުރެ ދިގުވާނެއެވެ.

މި ކަމާބެހޭ ގޮތުން އިބްނުލްޖައުޒީ ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ.

"އެންމެ ފުރަތަމަ ގެފުޅު ބިނާކުރެއްވީ ސަލާމްލެއްވި އިބްރާހީމްގެފާނެއް ނޫނެވެ. އަދި އެންމެ ފުރަތަމަ ބައިތުލްމަޤްދިސް ބިނާކުރެއްވީ ސުލައިމާނުގެފާނެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު އެންމެ ފުރަތަމަ ގެފުޅު ބިނާކުރެއްވި، ސަލާމްލެއްވި އާދަމުގެފާނެވެ.

އެއަށްފަހު، އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިދަރިކަލުން ދުނިޔޭގެ ކަންކޮޅުތަކަށް ފެތުރިގެންދިޔައިރު، އެ ދަރިދަރިކަލުންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު، މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ ބިނާކުރުމަށް، ޤާއިމު ކަމުނަށް. ސަލާމްގެއްލި އިބްރާހީމްގެފާނު، ގުރުތު ބިނާކުރެއްވިކަން ކީރިތި ޤުރުއާނުން އެނގޭއެވެ. ޤުރުޠުބީ ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި، ސަލާމްގެއްލި އިބްރާހީމްގެފާނާއި ސުލައިމާނުގެފާނު، އެ ދެ ބިނާ އެއްމެ ފުރަތަމަ ބިނާކުރެއްވިއެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު، ކުރިން ކުރެއްވިފައިވާ އެ ދެ ބިނާ، އެ ދެ ބޭކަލުން އާކުރެއްވިއެވެ."

ގިނަ މުފައްސިރުން ވިދާޅުވެފައިވަނީ، ސަލާމްގެއްލި އިބްރާހީމްގެފާނު، މަސްޖިދުލްއަޤްޞާގެ ބިނާ އާކުރެއްވީ ކަމަށެވެ. އެ މިސްކިތަކީ، އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިފަސްކޮޅުން އަންނަ މުސްލިމު އުއްމަތުގެ މުއުމިނުން، އެކަލޭގެފާނުގެ ރިސާލަތު ނަގަހައްޓައި ދަމަހައްޓާ މިސްކިތުގެ ކަމުގައި ބެލެހެއްޓުމަށްޓަކައެވެ.

މަސްޖިދުލްއަޤްޞާގެ އިމާމުކަން

"އަލްބިދާޔާ ވައްނިހާޔާ" އަށް، ޔާނާ ފޮތުގެ ފުރަތަމަ މުޖައްލަދުގެ 184 ވަނަ ޞަފްޙާގައި، އިބްނު ކަޘީރު ވިދާޅުވެފައި ވަނީ، ސަލާމްގެއްލި އިބްރާހީމްގެފާނުގެ

ނަސްލުން ވަޑައިގެންނެވި ބާލިޣު ޤަބީލުންގެ އަސްބާތުމަތީގައި، މަސްޖިދުލްއަޤްޞާގެ އިމާރާތް ނިމިއްޖެ ކަމަށެވެ. އަދި، ސަލަފުވެރިއެއް ތަބުޢުތާބިޢީންނައި، ސަލަފުވެރިއެއްވި އިސްރާއީލީގެ ޒަމާނުގައި، މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ އާކުރައްވައި، ބިނާކުރެއްވުނު ކަމަށެވެ. އަދި، ސަލަފުވެރިއެއް އިބްތިދާއީގޮތުން އާރާސްތުކުރެއްވި އެ މިސްކިތުގެ ބިނާ ބާރުވުމުންނެވެ.

ސުލައިމާނުގެފާނު ހެއްދެވި ބިނާ

އިސްލާމްދީނުގެ ޝަރުޢީ ދަލީލުތަކުން އެނގޭ ގޮތުގައި، ސުލައިމާނުގެފާނު ވަނީ، މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ ބިނާކުރައްވާފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ހެއްދެވި ބިނާއަކީ، އިމާރާ ބިނާ އާކުރައްވައި އިޞްލާޙް ފުޅާކުރައްވައި ތަނަވަސްކުރެއްވުމަށް ޓަކައި ހެއްދެވި ބިނާއެކެވެ. އެހެނީ، ދިނަ ބަޔަކަށް އެއްފަހަރާ އެ ތާނގައި އަޅުކަންކުރެވޭން މަދު ފަހިކުރެއްވުމުގެ ގޮތުން ކުރެއްވި ކަމެކެވެ. ޢަބްދުﷲ ބިން ޢަމްރު ބިނުލްޢާޞްގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެފައިވާ ޙަދީޘް ތަރުޖަމާކޮށްލައިގެން ފެނެއެވެ.

(لَمَّا فَرَغَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ مِنْ بِنَاءِ بَيْتِ الْمَقْدِسِ سَأَلَ اللَّهَ ثَلَاثًا: حُكْمًا يُصَادِفُ حُكْمَهُ، وَمُلْكًا لَا يَنْبَغِي لأَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ، وَأَلَّا يَأْتِيَ

هَذَا الْمَسْجِدَ أَحَدٌ لَا يُرِيدُ إِلَّا الصَّلَاةَ فِيهِ إِلَّا خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَّا اثْنَتَانِ فَقَدْ أُعْطِيَهُمَا وَأَرْجُو أَنْ يَكُونَ قَدْ أُعْطِيَ الثَّالِثَةَ) ރިވާކުރެއްވީ: އިބްނު މާޖާ

މާނައީ، "ދާވޫދުގެ ދަރިކަލުން ސުލައިމާނުގެފާނު، ބައިތުލްމަޤްދިސް ބިނާކުރެއްވުމަށްފަހު، ތިން ކަމަކަށް އެދިވަޑައިގެން، މާތްالله ގެ ޙަޟްރަތުގައި ދަންނަވައިފިއެވެ. އެ ތިން ކަމަކީ، މާތް الله ގެ ޙުކުމާ އެއްގޮތް ވާ ޙުކުމްކުރެއް އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވުމާއި، އެކަލޭގެފާނަށް ފަހު އެއްވެސް މީހަކަށް ނުދެއްވާނެ ވަރުގެ ރަސްކަމެއް އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވުމާއި، މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ އަށް ނަމާދުކުރުން ފިޔަވައި އެހެން ކަމަކަށް ނުދި އެ މީހަކު ގޮސް ނަމާދުކޮށްގެން ނިކުންނަ މީހާގެ ފާފަ ފުއްސަވައި، އޭނާގެ މަންމަ އޭނާ ވިހޭ ދުވަހާ އެއްފަދަކުރެއްވުމެވެ." ފަހެ، ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަގެ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ފުރަތަމަ ދެ ކަން އެކަލޭގެފާނަށް (އެބަހީ: ސުލައިމާނުގެފާނަށް) ދެއްވުނުކަން ކަށަވަރެވެ. ތިންވަނަ ކަން، ދެއްވުނު ކަމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު އުންމީދުކުރައްވަމެވެ."

އޮޅުންއެރުމުގެ މައްސަލައިގެ ހައްލު

ޝަރްހު މުސްލިމު ގައި އައްނަވަވީ ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. "ދެ މިސްކިދުގެ ބިންގާ އަޅުއްވައި ބިނާކުރެއްވި ސަލާމްލެއްވި އާދަމުގެފާނު ކަމަށް ވާރިދުވެފައި ވެއެވެ. އެހެންކަމުން، އެންމެ ފުރަތަމަ ސަލާމްލެއްވި އިބްރާހީމްގެފާނު ގެފުޅު ބިނާކުރެއްވި ކަމަށާއި، އެންމެ ފުރަތަމަ ސަލާމްލެއްވި ސުލައިމާނުގެފާނު ބައިތުލްމަޤްދިސް ބިނާކުރެއްވި ކަމަށް ބުނެވޭ ވާހަކައިން އުފެދޭ އޮޅުންއެރުމުގެ މައްސަލަ ހައްލު ވެއެވެ. އެހެނީ، އެ ދެ މިސްކިތް ބިނާކުރުމުގެ ދެމެދުގައި ހޭދަވެފައިވާ މުއްދަތަކީ، ސާޅީސް އަހަރެވެ. އެއްވެސް ޝައްކެއްނެތި އެނގޭ ގޮތުގައި، އެ ދެ ބޭކަލުންނަކީ، އެ ދެ މިސްކިތް އާކުރެއްވި ދެ މުޖައްދިދުންނެވެ."

އަލްޖާމިޢު ލި އަޙްކާމިލް ޤުރުއާނި (الجامع لأحكام القرآن) ށެވެ، ކިޔާ ފޮތުގައި، އަލްޤުރްޠުބީ ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. "އަލްބަޤަރާ ސޫރަތުގެ 127 ވަނަ އާޔަތުގައި، އައްނަސާއީ ރިވާކުރައްވާފައިވާ ހަދީޘް ބަސްފުޅުގައި، ސަލާމްލެއްވި އިބްރާހީމްގެފާނާއި ސުލައިމާނުގެފާނު އެންމެ ފުރަތަމަ އެ ދެ މިސްކިތް ބިނާކުރެއްވި ކަމަކަށް ދަލީލު ލިބޭ ހަދީޘް ބަސްފުޅެއް ނުފެނެވެ. އެކަމަކު އެ ދެ

ޔަހޫދީން ބަސްތޫރުން ދަރިވަރު ކިޔަނީ، އެ ދެ ޤައުމުންނަށް ވުޖޫދު ކުރިން ބިނާކުރެވިފައި ވާ އެ ދެ މިސްކިތް، އެ ދެ ޤައުމުން އަޅުކަމުގައި ކަމަށް."

ސުލައިމާނުގެފާނު ބިނާކުރެއްވި ހައިކަލެއް ނޫން

އަލްއިމާމުލްބަޣަވީ، އެކަލޭގެފާނު ލިޔުއްވި ތަފްސީރުގައި ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "ބުޚްތުނައްޞަރު (بختنصر) ހަނގުރާމަކޮށް ތަންތަން، މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ ވީ، ސަލާމްލެއްވި ސުލައިމާނުގެފާނު ބިނާކުރެއްވި ޢިމާރާތެވެ. އޭނާ މުޅި ރަށް ހަލާކުކޮށްލިއެވެ. މިސްކިތް ތަޅައި ސުންނާފަތިކޮށްލިއެވެ. އަދި މިސްކިތުގެ ފާރުތަކާއި ފުރާޅުގައި ވާ ރަނާއި، ރިހިސާއި، މުތާއި، ޔާޤޫތާއި، އެހެނިހެން ޖަވާހިރުތައް ހިފައިގެން، އޭނާގެ ރަސްކަމުގެ [illegible] ކަމުގައިވާ އިރާޤަށް ގެންދިޔައެވެ. އޭގެ ހަތްދިހަ އަހަރު ފަހުން އަލުން އެ ތަން ބިނާކުރެއްވީ، ކޫރުޝް ރަސްގެފާނެވެ."

މި ތާރީޚުން އެނގޭ ގޮތުގައި، މަސްޖިދުލްއަޤްޞާގެ ބިމުގައި ސަލާމްލެއްވި ސުލައިމާނުގެފާނު ބިނާކުރެއްވި ހައިކަލެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު، އެކަލޭގެފާނު އެ ތަނުގައި ވާ މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ އާލާކުރެއްވިއެވެ. ސަލާމްލެއްވި އިބްރާހީމްގެފާނު ވެސް އެ ކަން ކުރެއްވި ފަދައިންނެވެ. މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ އަކީ، ސަލާމްލެއްވި

ސުލައިމާނުގެ ފަންނާއި، ސަލާމްލެއްވި މޫސާގެ ފަންނާއި، ސަލާމްލެއްވި ޔަޢުޤޫބުގެ ފަންނާއި، ސަލާމްލެއްވި އިބްރާހީމުގެ ފަންނަށްވުރެ ވެސް ކުރިން ބިނާކުރެވިފައި ވާ މިސްކިތެކެވެ. އެ މިސްކިތަކީ، އިސްލާމީ އުންމަތުގެ މަތިވެރި ތަރިކަތަކުގެ ތެރެއިން ފަޚުރުވެރި މާތް ތަރިކައެކެވެ.

އިސްރާއާއި މިޢުރާޖުގެ ދަތުރުފުޅުގައި

ކީރިތި މާތް ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ، އިސްރާއާއި މިޢުރާޖުގެ ދަތުރުފުޅުގައި، މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ އަށް ވަޑައިގެންނެވިއިރު، އެ ތަން ވަނީ، ރޫމީންގެ ބެލުމުގެ ތަނުގައެވެ. އެ ދަތުރުފުޅުގެ ވާހަކަ، ޤުރައިޝު ވަންހައިގެ މީހުން ދޮގުކުރި ހިނދު، އެއްވެސް ހުރަހެއް ނެތި، މާތްﷲ، އިތުރުއެކަލޭގެފާނަށް އެ ތަން ދެއްކެވިއެވެ. އެ ކަމާބެހޭ ހޯދުން އިތުރުއެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރެއްވި ބަސްފުޅެއްގައި ވެއެވެ.

(فَجَلَّى اللَّهُ لِي بَيْتَ الْمَقْدِسِ، فَطَفِقْتُ أُخْبِرُهُمْ عَنْ آيَاتِهِ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَيْه) ރިވާކުރެއްވީ: އިމާމު ބުޚާރީ

ވާނަހީ، "ތަރު، اللّٰه ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ބައިތުލްމަޤްދިސް ހާމަކުރައްވައި ދެއްކެވިއެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު އެ ތަނަށް ބަލަހައްޓަވައިގެން ހުންނަވައި، އެ ތާނގައި ވާ ކަންކަމުގެ ހަބަރު އެ މީހުންނަށް ދެއްވަމުން ގެންދެވީމެވެ."

އެންމެ ފަހުން ބިނާކުރި މުސްލިމުން

މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ އަކީ، އެތައް ފަހަރަކު އެ ތަން ސުލައިމާނުގެފާނު، އެތައް ފަހަރަކު އެ ތަން ބިނާކުރެވިފައި ވާ ތަނެކެވެ. އެންމެ ފަހުން އެ ތަން ބިނާކުރެވުނީ، އިސްލާމީ ފުތޫޙާތަށް ފަހުގައެވެ. މިއަދު ހަމައެކަނި ވެސް އެ ތަން އެ ވަނީ، މުސްލިމުން ބިނާކުރި ގޮތަށެވެ.

އުމަރުގެފާނުގެ ޚިލާފަތުގައި، މުސްލިމުން ޤުދުސް ފަތަޙްކުރެއްވުމުން، ޞަޙާބީންގެ މީހުން ވެސް މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ، ލުއިގޮތަކަށް ހަދާފައެވެ. އޭރު އެ ތަނަކީ، ޢިމާރާތްކުރެވިފައިވާ ތަނެއް ނޫނެވެ. އިހުގެ ބައެއް ބިނާތަކުގެ ހަލާކުވެފައިވާ އަސަރުތަކެއް ފިޔަވައި އެހެން އެއްޗެއް އެ ތާނގައި ފެންނާކަށް ވެސް ނުހުރެވެ. އެ ތަންތަން ވެސް ކުނިތަކުގެ ގޮނޑުގައި ފޮރުވިފައެވެ. އޭރު މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ އަކީ ކުނިއަޅާ ވަރަށް ބޮޑެތި ތަނަކަށް ބަދަލުވެފައިވާ ތަނެކެވެ. އެހެނީ

ދުރު ހިސާބުތަކުގައި ވާ ޔޫރަޕުގައި އުޅޭ ނަޞާރާ ދީނުގެ އަސްކަރުންގެ ހަރިގަނޑުން ބޮޑުވާ ނަޞްރާނީކަމަށް ފަސް ގެންގޮސް އުޅުނީ އެ ތަނަށެވެ! އެ ކަން އެހެން އޮއްވައި، އެ ތަން ފަތަހަކޮށް، އެ ތަން ސަލާމަތުން، އެ ތަން ޢިމާރާތްތަކާ މުސްލިމުންނަށް. އެ ތަން ސަލާމަތްކުރެއްވުމުގެ މަސައްކަތްތަކުރެވި ފެށިގެ އުޅުނުގެ ފަހުން. އެކަކުގެ ފަހުން އިސްލާމީ ވިލާޔަތުގައި، މުސްލިމުންގެ ވާދަވެރިން، ސިފައިންގެ ވެރިން އެ ތަން ސަލާމަތްކޮށް، އެ ތަން ސަލާމަތުން، އެ ތަން ސަލާމަތްކުރީ އެވެ. ފަހު ރޭގަ ހިނގާފައެވެ.

އެ ތަން ހައިކަލްގެ ނަމަ

މިއަދު ހަމައެކަ ފަސް ބައިތުލްމަޤްދިސް ނަމަވެ މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ އެ ވަނީ، މުސްލިމުން އެ ތަން ޢިމާރާތްކުރި ގޮތަށެވެ. އެ ތާނގައި ސިފައިމާނގެ ފަށާ ބިނާކުރެއްވި ހައިކަލްގެ ނަމެވެ. "ހައިކަލް" އަކީ، ކިތަނި ބައްދަލުވުމުގެ ބޮޑުތަކެއްގެ ކަމެވެ. ބައްދަލުން ބޮޑު ގޮތުގައި އެ ބޮޑުތަކެއްގެ ބިނާކުރެއްވި ސިފައިމާނގެ ފަށެވެ. މަސްޖިދުލްއަޤްޞާގެ ބިމުގައި ބޮޑުތަކެއްގެއް ވާކަމަށް ބުނެ، އެ ބިން ސިފައިމާނަކީ ކަލޭކަން އުޅޭ ބައްދަލުވުމެވެ. އެ ތަނުގައި އެ މީހުން އެ ބުނާ

ހައިކަލެއް ނުވަތަ ބުދުޖައްގެއް ނެތްކަން، ތާރީޚު ޢިލްމުވެރިން ކަށަވަރުކޮށްދެއްވައެވެ. ނަމަވެސް އެ މީހުން އެ ގެންދަނީ އެ ތަން ހަޤާކުކޮށްކުރުމަށް ޖަކައި ކުރެވެންހުރި ހުރިހައި މަސްއަލަތަކާއި ކުރަމުންނެވެ.

މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ ނާނުގެން

މުސްލިމުންގެ ތަރިކައިން ގިނަ ބަރަކާތް، މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ އަކީ ކާބަޔަކަށް ނާނުގެއެވެ. މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ އަކީ، ޤުދުސްމުޤައްދަސްގައި ކަމަށް ބަރަކާތް މިހުން ރިކޯޑުކުރެވެ. އަދި މަސްޖިދުލްއަޤްޞާއަކީ، އަލްމަސްޖިދުލްޙަރާމް ކަމަށް ބަރަކާތް މިހުން ރިކޯޑުކުރެވެ. އެކަން އެހެން ގޮތަކަށް ވެސް، މަސްޖިދުލްއަޤްޞާއަކީ ކާބަޔަކަށް އިސްލާމީ ދީނުގައި ދެވަނަ ..

މަސްޖިދުލްއަޤްޞާގެ މަޤާމު

މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ އަކީ، އިސްލާމްދީނުގައި ވަރަށް މަތިވެރި މަޤާމެއް ދެއްވާފައިވާ ތަނެކެވެ. ޙަދީޘް މާތް ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ، އިސްރާގެ ދަތުރުފުޅުގައި، ނަބީބޭކަލުންނާއި މަލާއިކަތުބޭކަލުންނާ އެކު އިމާމުވެވަޑައިގެން ނަމާދުފުޅުކުރެއްވި އެ ތަނެކެވެ. މި ދުނިޔެ އެތަން ސަވާބުތަކަކަށް ބަރަކާތައި، އެ ތަނަކީ، ނަބީން ބިނާކުރައްވާފައި، އިސްލާމީ ބިނާކުރިން ވަޒީފާތަކުން ތަނެއް ނޫނެވެ. އެ ތަނަކީ މުސްލިމުންގެ އެންމެ މުޤައްދަސް، އެންމެ މާތް އެއް ތަނެވެ. އަދި މުސްލިމުންގެ ފުރަތަމަ ޤިބުލާއެވެ. ޙަދީޘް ނަބިއްޔާ ޞައްލަ ﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަގެ ޙަދީޘް ބަސްފުޅުން އެނގޭ ގޮތުގައި: "ﷲ ގެ ޙަޟްރަތަށް ކުރެއްވުމަށް އަޅުކަންކުރުމަށްޓަކައި، ތިން މިސްކިތެއް ފިޔަވައި އެހެން ތަނަކަށް ދަތުރުކުރުމެއް ނުވެއެވެ. އެއީ، މަސްޖިދުލްޙަރާމާއި، މަސްޖިދުއްނަބަވީ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ އާއި، މަސްޖިދުލްއަޤްޞާއެވެ."

<><><>

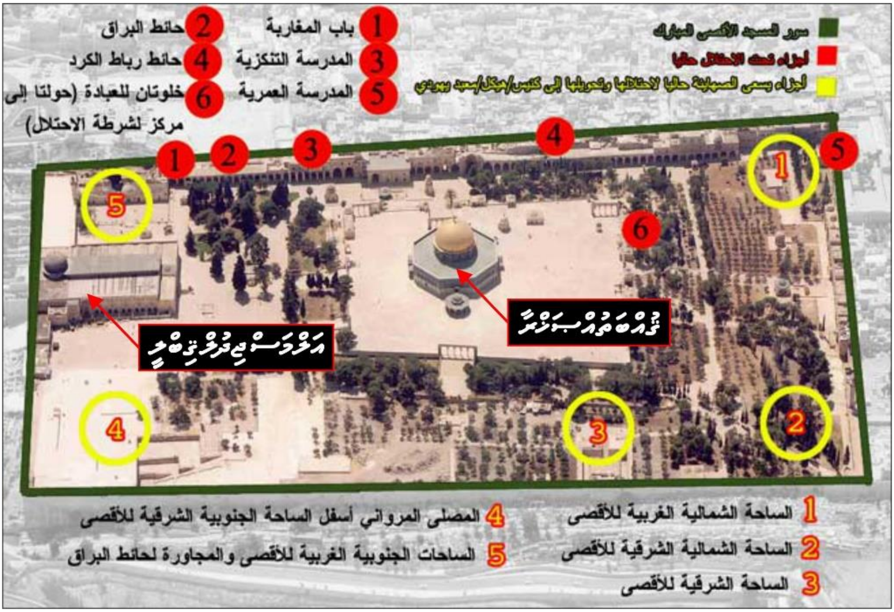

މަސްޖިދުލްއަޤްޞާ އަކީ ވަށައިގެން ފާރުތަކުގައި ވާ މުޅި މި ބިމެވެ. އަލްމަސްޖިދުލްޤިބްލީ އަކީ، އުމަރުގެފާނު ނަމާދުކުރެއްވި ތަނުގައި ބިނާކުރެވިފައި ވާ މިސްކިތެކެވެ. ޤުއްބަތުއްޞަޚްރާ އަކީ، ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ، މިޢުރާޖު އަރައިވަޑައިގެންނެވި ހިލަގަނޑުގެ މަތީގައި ބިނާކުރެވިފައިވާ ބިނާއެކެވެ. މަސްޖިދުލްއަޤްޞާގެ އިމުގެ ތެރޭގައި އެތައް ތަންތަނެއް ހިމެނެއެވެ. ނަންބަރު (2) ގައި ދައްކައިދެވިފައި އެ ވަނީ ބުރާޤު ފާރެވެ. ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ، ބުރާޤު ބަނދުންނެވީ އެ ފާރުގައެވެ.

މިއީ އިހުގެ ޤުދުސް ސަރަޙައްދާއި އެ ސަރަޙައްދުގައި ވާ މުހިންމު ތަންތަން ދައްކައިދޭ ޗާޓެކެވެ. މި ޗާޓުގެ ކަނާތްފަރާތުގައި ފެހެގަނޑުކުރެވިފައި އެ ވަނީ، މަސްޖިދުލްއަޤްޞާއެވެ. މަސްޖިދުލްއަޤްޞާއަކީ ވަކި އިމާރާތެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު އެއީ ޤުދުސް ސަރަޙައްދުގެ ތެރޭގައި، ވަށައިގެން ފާރުލެވިފައި ވާ މުޅި ބިމެވެ.